

Kentsel dönüşüm nasıl olmalı?

Nihat Şen: 6306 sayılı kentsel dönüşüm yasasını bir türlü anlatamadık

Kentsel dönüşümün tarihi ülkemizde daha eskiye dayansa da, özellikle 1999 Marmara depreminin ardından yeniden gündeme gelen ve riskli alanların dönüşümünü kapsayan yasa ve uygulamanın günümüzde ne ölçüde hayata geçirildiği tartışılır. Nihat Şen, 6306 sayılı kentsel dönüşümle ilgili yasanın güncellenerek uygulamaya konulmasına dair yoğun çaba veren bir mimar. Şen'le kentsel dönüşümün ne olduğu ve nasıl uygulanması gerektiği hakkında konuştuk

RÖPORTAJ
SULTAN YAVUZ

ANKARA-Kentsel dönüşüm denildiği zaman tanık olduğumuz uygulamaların bizdeki karşılığı, genellikle binaların yıkılıp yeniden yapılması ve bu süreçte medyaya yansıyan olumsuz süreçler oluyor. Kentsel dönüşüm yerine "rantsal dönüşüm" algısının oluşumunda, hem ilgili yasa ve uygulamayı kamuoyuna yeterince anlatamamak hem de mevcut dönüşümlerinin pek çok eksiği içinde barındırması geliyor. Mimar Nihat Şen, kentsel dönüşümde sadece binaların yenilenmesi değil, o bölgede yaşayan insanlar için uygun alt yapı, sağlık ve eğitim alanları ile yeşil alan gibi hizmetlerin yanı sıra, dönüştürülebilir enerji kaynakları ve çevre duyarlılığını da hesaba katan bir anlayış olması gerektiğini savunuyor. Uygun kentsel dönüşümlerin aynı zamanda insan ilişkilerini de merkeze alarak, kültürlü ve gelenekleri de yaşatabilmesi gerekliliğine işaret ediyor.

Ordu Ünyeli olan Nihat Şen, ilk, orta ve lise tahsilini Ünye'de yaptıktan sonra, İstanbul Yıldız Üniversitesi'nin mimarlık bölümünden mezun olmuş. Okul hayatı boyunca aynı zamanda çalışan Şen, iş hayatına atıldığı erken yılları şöyle anlatıyor, "Bir gün Kadıköy'de belediye otobüsünde bir afiş gördüm, bir mimarlık bürosuydu. Birinci sınıfın ikinci dönemindeydim ve ertesi gün ofise gittim. Kimseyi tanıyamıyordum, içeriye girip oturdum. On beş gün boyunca okuldan çıkıp oraya gittim ve bu sürenin sonunda ofisin patronu beni çağırıp kim olduğumu sordu. Öğrenci olduğumu ve çalışmak istediğimi söyledim, 'Ben seni çalışanların arkadaşı sanıyordum' dedi. Meğer çalışanlar da bu süreçte beni patronun tanıdığı sanıyormuş. İşe alındım ve sabahlara kadar çalışmaya başladım. Ödevlerimi de orada yaptığım için, sabah masa başında uyuya kalmışken sekreter tarafından uyandırılıyordum. Üçüncü sınıfa geldiğimde yaptığım işlerde hissederek çalıştım ve diplomamı aldığım gün 'Kendi iş yeri açacağım' dedim.

Diplomamı aldım ve ertesi gün Kadıköy Kızıltoprak'ta üç katlı bir binanın zemin katını tuttum ama cebimde para yok. Bir bankaya gittim ve müdürüyle konuşup kredi istediğimi söyledim. 'Sen kimsin?' dedi, 'Ben okuldan yeni mezun oldum ve iş yeri açacağım' dedim. O müdürü hiç unutmam, bana gereken krediyi verdi ve ofisimi açtım. Yıllarca teknik ressamlık yaptım, yeri gelince inşaat da çalıştım ve işleri büyütüp şahsi firmadan limitede dönüştük. Türkiye'nin her yerinde hem proje hem inşaat çalışmaları yaptık. 2009 yılında ise mahalli idareler seçiminde belediye başkanı adayı oldum, az oy farkıyla kaybettim ve 2009'dan sonra yeniden iş hayatıma döndüm."

Şen, bir yandan okuyup bir yandan çalışsa da okuldaki sosyal faaliyetlerden de geri kalmamış. Pek çok sivil toplum örgütüne hem kurucu başkanlık yapan hem de fahri üyelikleri bulunan Şen, "Kadın Girişimciler Derneği'nden tutun, Kalamış Yelken Spor Kulübü'ne kadar, yöresel dernekler de dahil bir çok dernekte görev aldım. 2005 yılından, 2009'a kadar Türk Dünyası Mühendisler Mimarlar Birliği İstanbul başkanlığını yürüttüm. 1999 Marmara depreminden sonra bugünkü kamunun bildiği şekilde, kentsel dönüşüm yasasının hazırlıklarına başladık. 2014 yılında iş hayatımdan bürokrasiye geçtim. Bir dönem Adapazarı'nın bir ilçesine, kısa bir dönem belediye başkan yardımcısı olarak atandım. Geçen yıl da Ankara'da Kahramankazan'a kentsel dönüşümden sorumlu başkan yardımcısı olarak atandım" diyor.

"Hissedemediğiniz bir şeyi yapamazsınız"

Toplumla iç içe olmayı çok sevdiğini ifade eden Şen, mimarların hayali gerçeğe dönüştüren kişiler olduğunu

belirtiyor. Şen, mesleğine dair şunları söylüyor, "Mimar bunu yaparken bir takım değerleri korumalıdır. Geleceği dizayn ederken tarihinizi, sanatınızı, çevrenizi, âdetlerinizi unutmanız gerekiyor ve kentsel dönüşümde de buna dikkat ediyorum. Toplumun içinde olmazsanız onları hissedemezsiniz. Biz farklı bir kültürden geliyoruz, acıyı, sevinci, açlığı ve tokluğu paylaşmayı bilen bir milletiz. Onların acısını bilmek için dokunmanız lazım. Hissedemediğiniz bir şeyi yapamazsınız. Hissedeceksiniz ki, karşı tarafın hislerine tercüman olarsınız ve isteklerini yerine getirebilirsiniz.

Bence yetiştirilme biçiminiz çok önemli, ben beş yaşında ticarete atıldım, babamın bakkal dükkânının önünde karpuz satardım ve ilk kazandığım parayla da babama saat almıştım. Ben aile kurumuna önem veren, geleneklerini yaşayan bir aileden geliyorum ve insanlarla olan iletişimimi bu durumun etkilediğini düşünüyorum."

Şen, şiiri ve görsel sanatları çok sevmesinin mimarlığı sevmesinde de etken olduğunu dile getiriyor. Sanatın, tarihin, estetiğin, kültürün, özette yaşam tarzında olan her şeyin mimarlığın içinde olduğunu kaydeden Şen, bunun temelinde de duygunun yattığını söylüyor. Şen, "Hayvanları, doğayı, dalmayı, tenisi, ata binmeyi, modern dansı ve halk oyunlarını seviyorum. Bateria de çalışıyorum. Yaşamı hissedemezseniz mesleğinizde başarılı olamazsınız. Mesleğimi çok seviyorum ve başarılı olmak için mutlaka mesleğinizi sevelisiniz" diyor.

"Türkiye'deki binaların yüzde altmış kaçak, ruhsatsız ya da ruhsat yönetmeliklerine aykırı"

Türkiye'de kentsel dönüşümün yeni olmadığını ifade eden ve bunun bir modelinin Murat Karayağın döneminde Ankara'da Dikmen Vadisi'nde yapıldığını söyleyen Şen, 1999 Marmara depremini yaşadığını ve o depremden sonra vehameti yerinde gördüğünü anlatıyor. Depremin kendisinde yarattığı kırılmayı şu sözlerle anlatıyor,

"Ben o tarihte Kadıköy Fenerbahçe'de inceleme yapmak için Bakanlık'tan yetki alan ilk kişilerden biriyim. En prestijli yerlerde, ekonomik değeri çok yüksek olan o 380 kusur binayı incelediğimde bu işin vehametini

anladım. Bu durumun, bugüne kadar olan kanunlarla çözülemeyeceğini, geniş kapsamlı bir yasa ile çözümlenmesi gerektiğini anlayarak, Bakanlık'la istişarelerde bulunduk. 2012 yılında 6306 sayılı yasa yayınlandı ama bunun geriye dönük çalışmaları var. Çok iyi niyetlerle hazırlanan bir yasa ve bugün Türkiye'de yaklaşık yüzde altmışının kaçak, ruhsatsız veya ruhsat yönetmeliklerine aykırı bir bina yapı stoğundan bahsediyoruz.

1999 yılına kadar deprem kuşağı nedir, derecesi nedir toplumumuz-da çok bilinmiyordu ama Türkiye bir deprem ülkesi. Enlemesine ve boylamasına 24 bin 500 kilometre fay hattı üzerinde bir coğrafyada yaşıyoruz. Özellikle 1950'li yıllardan sonra Türkiye ciddi bir betonleşme hareketine girdi. Hızlı göç, şehirlerin büyümesine yol açtı ama ne deprem ne kat sayısı ne de teknik dikkate alındı. Tarihimizde pek çok deprem var ama daha düne kadar 'Allah'ın takdir' denilip geçiliyordu. Son zamanlarda teknik verilerle çalışmaya başladık. 1999 yılındaki incelemelerimizden sonra 6306 sayılı kanun yazıldı ama bu yasa maalesef ne topluma ne meslek odalarına ne de devlete anlatılabildi."

"Türkiye'nin öncelikli sorunu kentsel dönüşüm"

Şen, "Türkiye'nin öncelikli sorunu kentsel dönüşümdür" diyor. Yasanın önemini ve muhtevasını bürokrasiye de yeterince anlatamadıklarını vurgulayan Şen, şöyle ifade ediyor, "Ben diyorum ki, Türkiye'nin yüzde yirmisini oluşturan bir Marmara var ve olası bir afette en fazla etkilenecek ilimiz İstanbul. Finansın, tarihin, kültürün, sanayinin, coğrafi özelliklerin ve nüfusun büyük kısmını içinde barındırıyor. Bugün bilimsel veriler bize 7- 7 buçuk şiddetinde depremden bahsediyor. Bu olduğu takdirde, yüz binlerce ölü sayısıyla karşı karşıya kalacağız ve bu sadece 3 dakikada olacak. Bilim, 7 buçuk milyon binamız riskli diyor. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Japonya Deprem Araştırma Enstitüsü 5 yıl boyunca Marmara denizinde her gün ölçüm yaptı ve üç ay önce sonuç açıkladı; 3 metreyi bulan tsunamilerin olabileceği kaydedildi. Bu kadar önemli ve hassas bir konunun yeterince ele alınmaması ve uygulanmaması çok acı, ben her

yerde bunu anlatmaya çalışıyorum. Tek başına anlatmak yetmez, yasanın da eksiklikleri var. Bu nedenle yanlış algıya sebep oldu, kentsel dönüşüm "rantsal dönüşüm" olarak algılanıyor.

Kentsel dönüşüm insan hayatını tehlikeye sokan unsurları ortadan kaldırmak, iyi bir kentsel dönüşüm modellemesi yapmak istiyorsak, ihtiyacımız olan tüm sosyal donatıların ele alınması, yer altı ve yer üstü tarihi zenginliklerimizin ve doğal kaynaklarımızın değerlendirilmesi, çevresel faktörlerin öne alınması, yenilenebilir enerjiyi ön planda tutmamız, manevi değerleri korumamız ve beşeri ilişkileri kuvvetlendirecek projeler yapmalıyız. Elbette bir türlü standarda oturtulamayan Türk mimari karakterinin de bu kentsel dönüşüm yasasıyla oturtulması, bizi biz yapan manevi değerlerimizin bu çalışmalar içinde ele alınması gerekir. Sadece binanın yıkılıp yerine yenisinin yapılması değil, milli hatta yöresel mimariyi hesaba katmak durumundasınızdır. Uzun vadeli, marka değeri yüksek ve sürdürülebilir bir çalışma yapmanız gerekiyor.

"Büyük şehirlerde insanlar nefes almayan binalarda yaşıyor"

Şen, bugüne kadar yapılan uygulamalarda meslektaşlarının genellikle milli karaktere dikkat etmediklerini, dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan binaları kopya ettiklerini ve malzeme seçimine özen göstermediklerini savunuyor. Şen, bir binada kullanılan malzemenin insan hayatı için ne kadar önemli olduğunu şu sözlerle anlatıyor,

"Biz devamlı enerji üreten mikro-organizmalardan ibaretiz. Dikkat edin, son zamanlarda inşa edilen yapılar-da hep giydirmeye cepheli cam binalar görürsünüz. Eğer köyde kaldıysanız, şehirdeki uyku ile köydeki arasındaki farkı bilirsiniz. Çünkü siz köyde nefes alan bir binada yaşarsınız, ürettiğiniz enerji tekrar doğaya gider, kendi üstüne gelmez. Büyük şehirlerde insanlar genellikle nefes almayan binalarda yaşıyor. Cam, bir yanstıcıdır, ürettiğiniz enerji size yeniden döner. Laminant parke mesela, enerjini hep size geri gönderen ürünlerdendir. İnsanlara bakın, kimse gülümsemez, 'Günaydın' demez, halbuki kültüründe selamlaşan, komşusu açken tok yatmayan, aşını paylaşan bir toplumdur. Herkesin sura-

tı asık, insanlar yaşadıkları ortamlarda mutlu değiller, daha da agresifleşiyorlar. Oysa bunları karşılayacak yaşam alanları olsa böyle olmaz. İnsanlar artık hafta sonlarında doğaya kaçıyor, demek ki bir ihtiyaç var.

"Şehirde yaşamın bedelini maddi ve manevi ödülünüz"

Çarpık kentleşmenin sona ermesinin, geleceği gözetken bir anlayışla ve manevi değerleri de içine alacak tarzda mümkün olduğunun altını çizen Şen, mevcut durumu da şöyle özetliyor,

"Bugüne kadar Ankara ve İstanbul'da ya parsel bazlı dönüşüm ya da birkaç parselin birleşmesiyle yapılan bir kentsel dönüşüm yapıldı. Bana göre bu kentsel dönüşüm değil, bina yenileme. Sevindirici tarafı, hiç olmazsa depremin önemliliğine göre yapıldı, ölüm ve yaralanmanın önüne geçecek ama kent esetiği olarak bakarsam, iyi bir şehircilik örneği değil. Araçlarımızı park edecek alanlar yok, yürüyebileceğimiz kaldırımlar ya da insanı ihtiyaçlarımızı karşılayan parklar yok, eğitim ve sağlık alanları yok. Oysa şehirde yaşamın bedelini maddi ve manevi ödülünüz. Bu ödememizin karşılığında da insanı ihtiyaçlarımızı istemek hakkımız. Siz kentsel dönüşüm adı altında 300 kişilik haneleri 600'e çıkarırsanız, bu yükü karşılayamazsınız. Yoğunluk artacak ama alt yapıınız, yolunuz aynı kalacak... Uygulamada eksikleri olan bu yasanın yeniden hazırlanması lazım. Bu konuda ilgili çalışmalar yapıyoruz. Üç arkadaş kanun olarak yeniden yazdık ve Bakanlığa verdik ama bundan sonrasını onlar değerlendirecek. 3 dakikalık olası bir doğal afetten sonra ah, vah dememek için hızlı bir şekilde kentsel dönüşüm hamleleri yapmalıyız.

"Dikey yapı modeli bize uymayan bir modeldir"

İnsanların teknolojik cihazlara karşı bağımlılığını geliştirdiğini kaydeden Şen, robotik bir yaşam şekline girdiğimizi ve bu durumun değişmesi gerektiğini belirtiyor. Şen, "Biz birbirimizle konuşmuyoruz ve bunun için gereken fiziki şartları da sağlamalıyız" diyor.

Dikey yapı modelinin Türkiye'ye uymadığını söyleyen Şen, "Olması gereken yerler vardır ama insanın hayatının çoğunu geçireceği alanlarda bu durum, bizim kültürümüze terstir. 40 katlı binada, bir sitede yaşadığınızı düşünün. Siteye akşam araba ile geldiniz ve size ayrılan yere aracınızı park ettiniz, kimseyi görmediniz. Sonra 4 metre karelik fanusa girip, düğme ile 20. kata bastınız, yine kimseyi görmüyorsunuz. Sonra insanı ihtiyaçlarınıza uygun olmayan hapishaneye giriniz ve o sihirli kutuyu açtınız. Televizyon ile hipnotize olmuş şekilde 24.00'te yattınız ve ertesi gün işe gittiniz, aynı şeyleri tekrarladınız. Bu robotik yaşam şekline uygun bir toplum değil ki... Biz değmiyiz, konuşmalıyız, paylaşmalıyız. Komşun bilünce, beş gün sonra kokusundan ölürsünüz artık öldüğünü. Bunlardan kurtulmalıyız..." diye ifade ediyor.

Şen, 2030 yılındaki olası kuraklıktan da bahsederek, güneş ve yağmurdan faydalanabileceğimiz yapılar inşa edilmesine dikkat çekiyor. Nihat Şen şunları söylüyor, "Mesela Osmanlı zamanında sarnıçlarda sular biriktirildi, şimdi neden olmasın? O suyu filtreden geçirerek bahçede ya da çamaşır yıkamada kullanabiliriz, çatılara güneş panelleri koyabiliriz. Kendi finansını sağlayacak dönüşümlerle enerji kullanabiliriz. 6306 sayılı yasa gündemimizden düşmemeli ve sadece güncellenmesi yetmez, denetleyici, uygulayıcı ve aktarıcı mekanizmalar şart."

